

Nederland

- litt om økonomi og arbeidsliv

1. Litt om nederlandsk arbeidsliv
2. Produktivitetsnivået bestemmer lønnsnivå
3. Økende arbeidsløshet og deltidsdominans blant kvinner
4. Høy produktivitet og inntektsnivå
5. Nederland i makroøkonomisk sammenlikning
6. Statsfinanser og skattenivå

Laget til studiebesøk for Inntektspolitisk utvalg i LO

Februar 2014

* * *

Nederland var lenge ett av få land i Europa som hadde nesten like lav arbeidsløshet som Norge. I det siste er det imidlertid vesentlig endret.

Landet har ellers til felles med Norge en stor petroleumsproduksjon som har preget landets økonomi, bl.a. gjennom såkalt "Hollandsk syke" særlig på 1980-tallet, da landet hadde store problemer. Olje- og gass fikk på sitt meste tilnærmet samme store verdi på produksjonen som hos oss, men utgjorde aldri mer enn 11 pst. av samlet verdiskaping fordi folketall og økonomi er mye større enn for Norge. Hos oss har andelen av totaløkonomien vært oppe i over 25 prosent.

Petroleumssektorens andel av verdiskapingen i pst.:

	1975	1985	1995	2000	2005	2008	2013
Nederland	5,9	10,6	4,5	3,8	4,5	6,1	ca. 6
Norge	2,4	18,6	12,9	24,5	24,8	26,8	ca 22

Kilde: OECD og SSB

Landet er med sine nærmere 17 mill. innbyggere ett av de "opprinnelige" land i EU. EUs grunnstein ble lagt i 1952, da Frankrike, Italia og Tyskland, Belgia, Nederland og Luxembourg opprettet Den europeiske kull- og stålunion (EKSF). Et viktig mål var å hindre en ny krig mellom de europeiske land. Landet har også fra starten vært med i den europeiske pengeunionen (euroområdet).

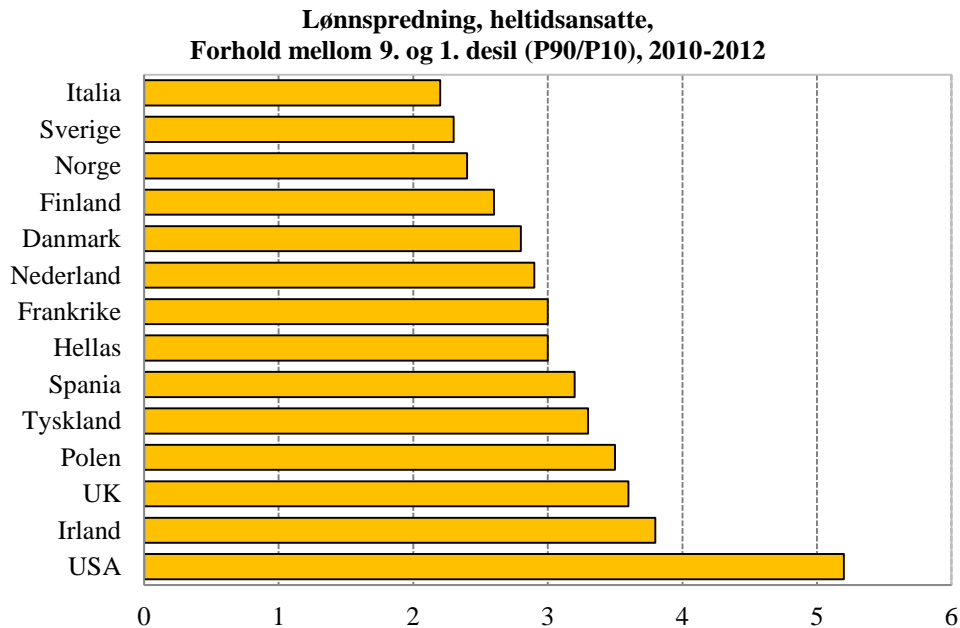
Nederland er kjent som en innovativ handels- og eksportnasjon. I forkant av finanskrisa har landet over flere tiår hatt god økonomisk vekst, god inntektsutvikling, store overskudd på utenriksøkonomi og relativt lav arbeidsløshet. Den globale finansielle og økonomiske krisen har rammet Nederland hardt. Krisen førte til tap av arbeidsplasser, rise i bankvesenet og store underskudd i offentlige finanser. Det ble lansert omfattende krisepakker, og den økonomiske politikken ble viet stor oppmerksomhet.

Landet ledes for tiden av en koalisjonsregjering ut fra de to største partiene i parlamentet – de høyreliberale (VVD) og sosialdemokratene (PvdA). Regjeringen utgjøres 13 ministerposter (7 fra VVD og 6 fra PvdA) og 7 statssekretærstillinger (3 fra VVD og 4 fra PvdA).

I det følgende omtaler vi noen trekk ved nederlandsk økonomi og arbeidsliv.

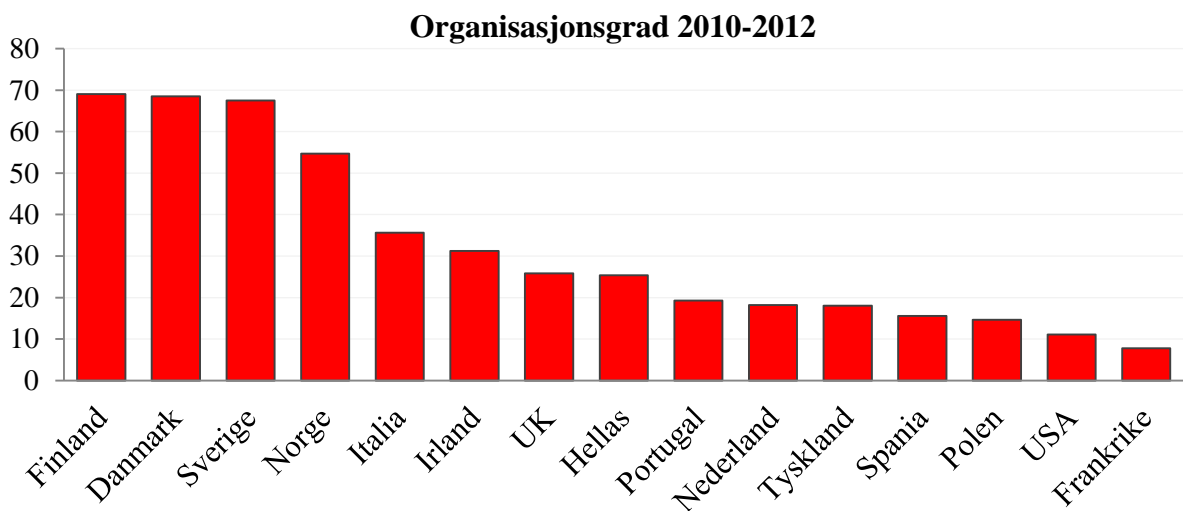
1. LITT OM NEDERLANDSK ARBEIDSLIV

Arbeidsmarkedet er den viktigste arena for fordeling av inntekt i et samfunn. Derfor er også arbeidsmarkedets innretning en del av forklaringen på en jevnere inntektsfordeling i Norden enn i mange andre land. Lønnsforskjellene i Nederland er mer på linje med Norden enn de fleste andre europeiske land. Den etterfølgende figur viser forskjellen mellom grupper nederst og høyt oppe i den samlede fordeling av lønn før skatt.

Kilde: OECD, database for income inequality

Organisasjonene i arbeidslivet har her en viktig rolle å spille. Denne etterfølgende figur viser medlemsmessig oppslutning om arbeidstakerorganisasjonene blant et utvalg av land.

Kilde: OECD, database for union density.

Organisasjonsgraden i Nederland har sunket fra omkring 25% på 1990-tallet til 18% i 2011.

Den nederlandske landsorganisasjonen FNV har om lag 1,2 mill. medlemmer. FNV har vært gjennom en lang turbulent periode. I 2012 ble organisasjonen i praksis oppløst og lederen ble kastet. Sommeren 2013 ble FNV etablert på nytt gjennom kongress. Kongressen valgte ny ledelse og gjennomførte omfattende organisatoriske endringer.

En mer detaljert beskrivelse av denne organisatoriske endringen i den nederlandske fagbevegelsen ligger i vedlegg.

Historisk sett har Nederland hatt relativt åpne grenser og mottatt et høyt antall innvandrere. De største innvandrergruppene har tradisjonelt kommet fra tidligere kolonier (Indonesia, Surinam og de nederlandske Antillene), samt fra Tyrkia og Marokko. Omtrent 20 % av den totale befolkningen er ikke-etnisk nederlandske, hvorav mer enn halvparten kommer fra ikke-vestlige land.

I den senere tid har det vært økt fokus på innstramminger i innvandringspolitikken i Nederland, spesielt under de to siste regjeringer. Det legges også stadig større vekt på innvandrernes eget ansvar for integrering.

Sentral- og øst-europeere utgjør nå en betydelig del av den totale innvandrersstrømmen til Nederland. Den største gruppen av nykommere er fra Polen. De siste par årene har også innvandringen fra det tidligere Sovjetunionen steget.

Ifølge regjeringsplattformen skal innvandringspolitikken være "restriktiv, rettferdig og ha fokus på integrering". Det anses som viktig både for samfunnet som helhet og for innvandrene selv at nykommere kan stå på egne ben, brødfø seg gjennom arbeid, integreres raskt og hjelpe til å bygge opp samfunnet. Dette gjelder også flyktninger, som skal settes i stand til aktiv samfunnsdeltakelse så raskt som mulig og forventes "gjøre sitt ytterste for å benytte seg av sjansene de får".

2. PRODUKTIVITETSNIVÅET BESTEMMER LØNNSNIVÅ

Økt produktivitet (verdiskaping per timeverk) er den viktigste mekanisme for økt inntektsnivå og levestandard i ethvert land. Det er også dette som gir grunnlaget for høy reallønn.

I 2011 utgjorde timelønnskostnad for industriarbeidere i Nederland om lag $\frac{3}{4}$ av den norske timelønnskostnaden. Når vi korrigerer for ulikhet i innenlandsk prisnivå (ca. 34 pst. lavere enn i Norge) og ser på lønns kjøpekraft, ligger det nederlandske lønnsnivået om lag 10 pst. over det norske.

Lønssammenlikning* med Norge 2011

Norge	308 kr
Nederland	227 kr

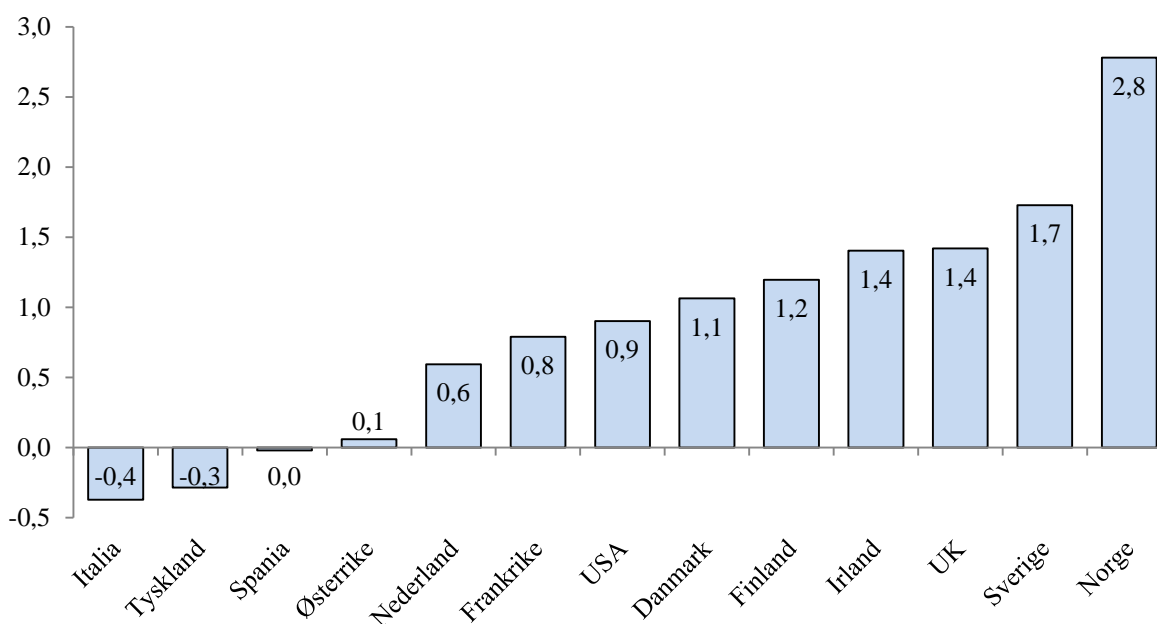
Nederland korrigert for prisnivå	343 kr
----------------------------------	--------

*Lønnskostnader per time, industriarbeider

Kilde: TBU (i kroner etter nominelle valutakurser) og OECD
(priskorrigering i henhold til kjøpekraftspariteter).

Finanskrisa har ført til at Nederland de siste årene har hatt en veldig svak og til dels negativ utvikling i reallønnsnivået. Som den etterfølgende figuren viser, har Nederland hatt en mye svakere reallønnsvekst enn Norge i perioden 2000-2012 og snarere vært blant de "dårligere" i Europa.

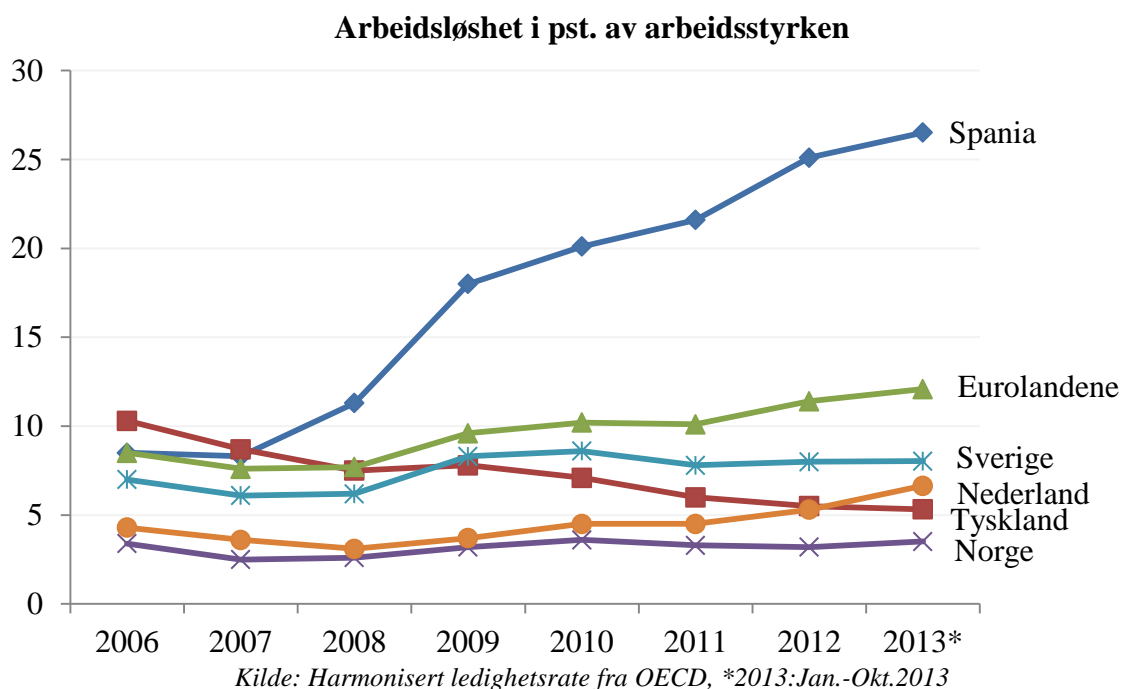
Reallønn per ansatt næringsvirksomhet, årlig vekst i pst., 2000-2012

Kilde: OECD Economic Outlook nr. 94, desember 2013.

3. ØKENDE ARBEIDSLØSHET OG DELTIDSDOMINANS BLANT KVINNER

Nederland var lenge ett av landene i Europa som hadde nesten like lav arbeidsløshet som i Norge. En del av suksessen har vært tilskrevet en koordinert lønnsdannelse og bredt samarbeid om økonomisk politikk. Samtidig har det vært ført en langsiktig finanspolitikk kombinert med en aktiv reformpolitikk i arbeidslivet. Arbeidsløsheten i Nederland er imidlertid blitt mer enn fordoblet siden 2008.

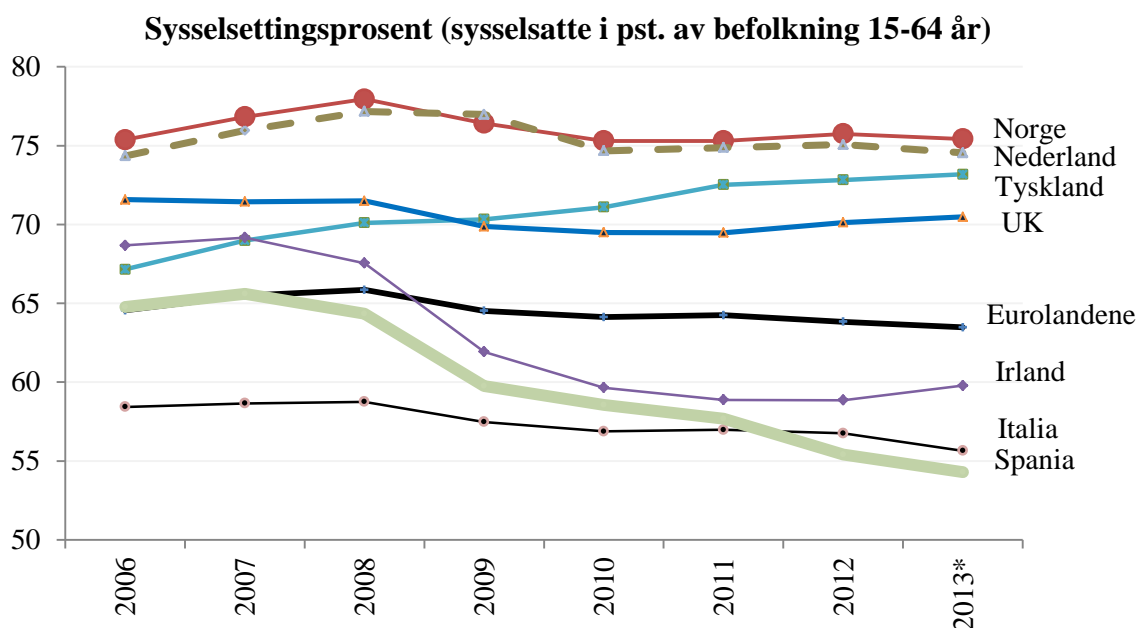

Nederland er også blant de landene med sterkest økt arbeidsløshet det siste året.

Endring i arbeidsledighet siste år (okt.2012-okt.2013)	
Hellas	+1,8
Nederland	+1,5
Italia	+1,2
Spania	+0,7
Eurolandene	+0,4
Frankrike	+0,4
Norge	+0,3
Finland	+0,2
Sverige	-0,1
Tyskland	-0,2
Storbritannia	-0,3
USA	-0,6
Danmark	-0,6
Portugal	-1,2
Irland	-1,9

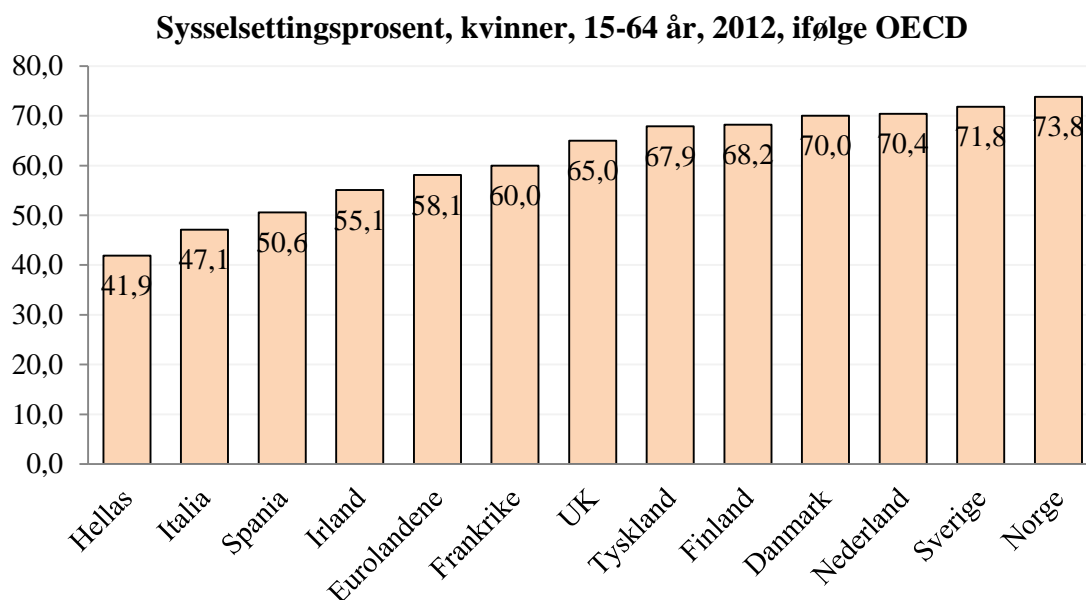
Kilde: OECD. aug.- aug. for Storbritannia og Hellas, sept.-sept. for Norge

Sysselsettingsnivå har dog holdt seg bra oppe. Andel sysselsatte i befolkninga er godt over euroområdetets gjennomsnitt, og er nær det norske nivået om vi ser på aldersgruppen opp til 65 år. Fra 65 år og oppover er nivået klart lavere enn hos oss.

Kilde: OECD, 2013*: gj.sn. 1. – 3.kv.2013

Også sysselsettingsraten blant kvinner skiller seg ut fra andre europeiske land og er i klasse med Norden med rundt 70 pst. Det spesielle er imidlertid en rekordhøy deltidsandel blant kvinner, ca. 61 pst. mot f. eks 29 pst. i Norge. Det plasserer landet langt ned på samlet rangering av likestilling i arbeidslivet.

4. HØY PRODUKTIVITET OG INNTEKTSNIVÅ

Nederland har en lignende næringsstruktur som Norge. Offentlig sektor er klart mindre med ca. 13 pst av de sysselsatte mot Norges 30 pst. Noe av forskjellen kan ligge i at deler av sosialsystemet er plassert i privat sektor selv om det er kollektivt organisert.

Næringsstruktur målt ved sysselsettingsandeler i pst., 2012

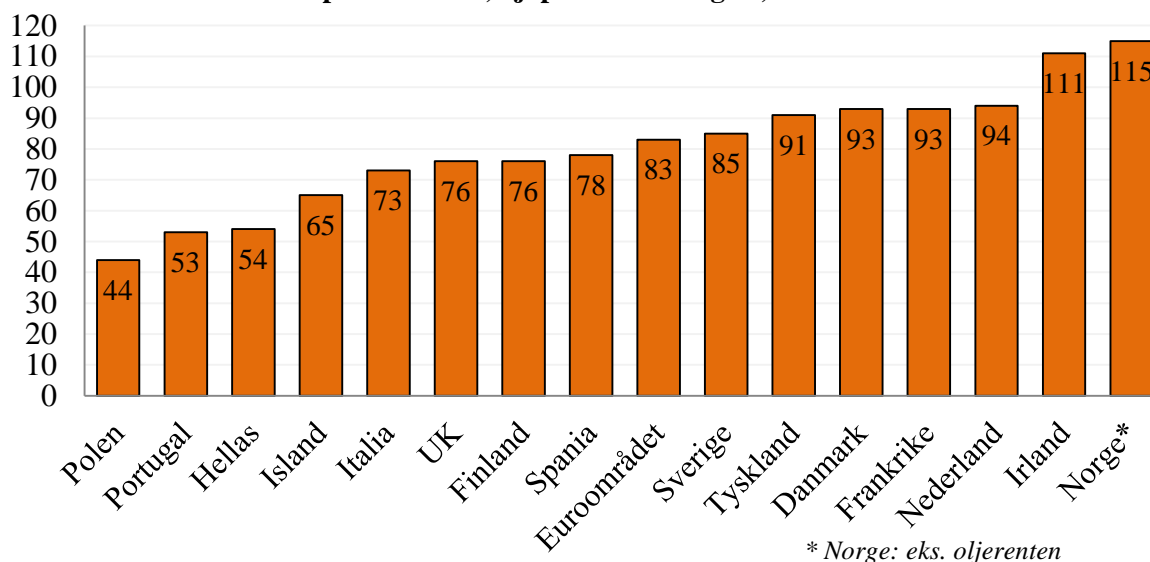
	Nederland	Norge
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	2,5	2,5
Industri	9,6	9,2
Bygg og anlegg	5,4	7,5
Varehandel, hotell og restaurant, transport	25,1	23,8

Kilde: Nasjonalregnskapet, OECD.

Nederland og Norge kommer begge høyt opp når det gjelder produktivitetsnivå (verdiskaping per timeverk). For Norges del gjelder det også når vi korrigerer for oljesektorens spesielt høye nivå.

Det nederlandske produktivitetsnivået er 13 pst. høyere enn euroområdet gjennomsnitt. I dette tallet inngår det fulle bidrag fra en olje- og gassproduksjon som tilsvarer 6 pst. av BNP.

Arbeidsproduktivitet 2012
BNP per timeverk, kjøpekraftskorrigert, USA=100

Oljeproduksjon har ikke lenge noen særlig betydning for Nederland. Gassproduksjon har derimot fortsatt stor betydning for den nederlandske økonomien.

5. NEDERLAND I MAKROØKONOMISK SAMMENLIKNING

Nederland er den største naturgassprodusenten i EU. Groningen-gassfeltet er blant de 10 største gassfeltene i hele verden. Gasseksporten gir Nederland en inntekt på om lag 10 mrd. euro hvert år. Halvparten av landets energiforbruk er basert på naturgass. Selv om gassreserve i Nederland er blitt mindre, antas Nederland å kunne opprettholde posisjonen som gassnasjon nr. 1 i EU fram til rundt 2025.

Begrepet "hollandsk syke" er ofte brukt om de negative virkningene som en for stor bruk av inntekter fra en ikke-fornybar naturressurs kan ha for konkurranseutsatt sektor, dvs. næringer som eksporterer eller produserer i konkurranse med utenlandske produsenter.

De store inntektene som Nederland fikk fra gassforekomstene på Groningenfeltet fra slutten av 1960-tallet, finansierte en sterk vekst i offentlige utgifter. Utgiftsveksten førte til tap av konkurransevne og nedleggelse av arbeidsplasser i konkurranseutsatt sektor. I noen grad er det nødvendig å flytte arbeidskraft og kapital fra konkurranseutsatt til skjermet virksomhet for å få glede av naturressursinntektene. Utviklingen gikk imidlertid for langt, og store underskudd i utenriksøkonomien og statsfinansene gjorde det etter hvert nødvendig å stramme inn. Dette bidro til at arbeidsledigheten steg sterkt i første halvdel av 1980-tallet. Først i andre halvdel av 1990-tallet kunne en noenlunde sikkert si at den nederlandske økonomien var kommet over problemene som fulgte av den store bruken av gassinntekter på 1970-tallet.

Etter en god økonomisk utvikling fram til finanskrisen har Nederland siden på nytt blitt et land med høy arbeidsløshet. En negativ påvirkning fra det øvrige Europa har vært der, men både eksporten og den samlede utenriksøkonomi har vist sterke tall. Svekkelsen har særlig kommet i boligmarked og gjennom fallende innenlandsk etterspørsel. Som følge av innstramminger i offentlig sektor har ikke statlig politikk motvirket svikten i privat sektor slik det ble gjort bl.a. i Norge.

Nederland hadde en BNP-vekst på 1 ½ pst i 2010. Det var imidlertid nedgang i den nederlandske økonomien både i 2012 og 2013 på henholdsvis 1,2 og 1,1 pst. Prognosene framover tyder lite på en rask friskmelding av økonomien. OECD anslår nullvekst. i 2014 og 1 pst. i 2015.

Den etterfølgende oversiktstabell viser viktige tallstørrelser som sammenlikner den aktuelle økonomiske situasjon for Nederland med "noen andre".

Oppstillingen viser et land med økende arbeidsløshet, fortsatt lav økonomisk vekst, noe forbedrede statsfinanser og klart lavere statsgjeld enn Euroområdet for ellers. Handelsnasjonen- Nederland utmerker seg fortsatt med en langvarig store overskudd i utenriksøkonomi.

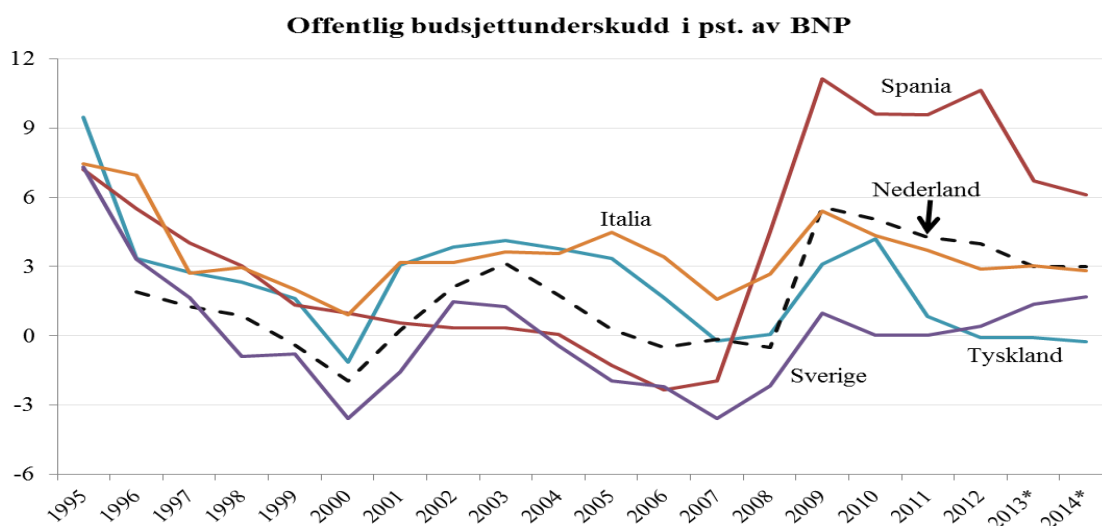
Tabell: Noen viktige tall til sammenlikning

	Gj.sn. 2005-2008	2010	2011	2012	2013*	2014*
<i>BNP-vekst (%)</i>						
Nederland	2,8	1,5	0,9	-1,2	-1,1	-0,1
Tyskland	2,2	3,9	3,4	0,9	0,5	1,7
Norge (Fastland)	4,1	1,7	2,6	3,4	1,8	2,1
Euroområdet	2,1	1,9	1,6	-0,6	-0,4	1,0
<i>Arbeidsløshet (%)</i>						
Nederland	4,0	4,4	4,3	5,2	6,7	7,8
Tyskland	9,0	7,1	6,0	5,5	5,4	5,4
Norge	3,3	3,5	3,2	3,1	3,4	3,5
Euroområdet	8,0	10,0	10,1	11,3	12,0	12,1
<i>Offentlig budsjettbalanse (i % av BNP)</i>						
Nederland	0,2	-5,0	-4,3	-4,0	-3,0	-3,0
Tyskland	-1,2	-4,2	-0,8	0,1	0,1	0,2
Norge	17,5	11,1	13,4	13,8	11,3	11,0
Euroområdet	-1,7	-6,2	-4,1	-3,7	-2,9	-2,5
<i>Offentlig nettogjeld (i % av BNP)</i>						
Nederland	30,3	34,6	38,8	42,2	45,0	47,6
Tyskland	46,1	49,5	50,6	50,3	49,0	47,3
Norge	-131,0	-162,6	-158,0	-167,6	-180,8	-182,5
Euroområdet	46,8	58,1	60,7	65,9	68,2	69,4
<i>Driftsbalanse (i % av BNP)</i>						
Nederland	6,9	7,4	9,5	9,4	10,3	10,1
Tyskland	6,3	6,1	6,2	7,1	7,0	6,1
Norge	15,4	11,9	12,8	14,2	11,3	11,6
Euroområdet	0,1	0,5	0,7	1,9	2,6	2,6

Datakilde: OECD Economic Outlook 94 (des. 2013); SSB for BNP-vekst i Fastlands-Norge (desember 2013);

6. Skattenivå og statsfinanser

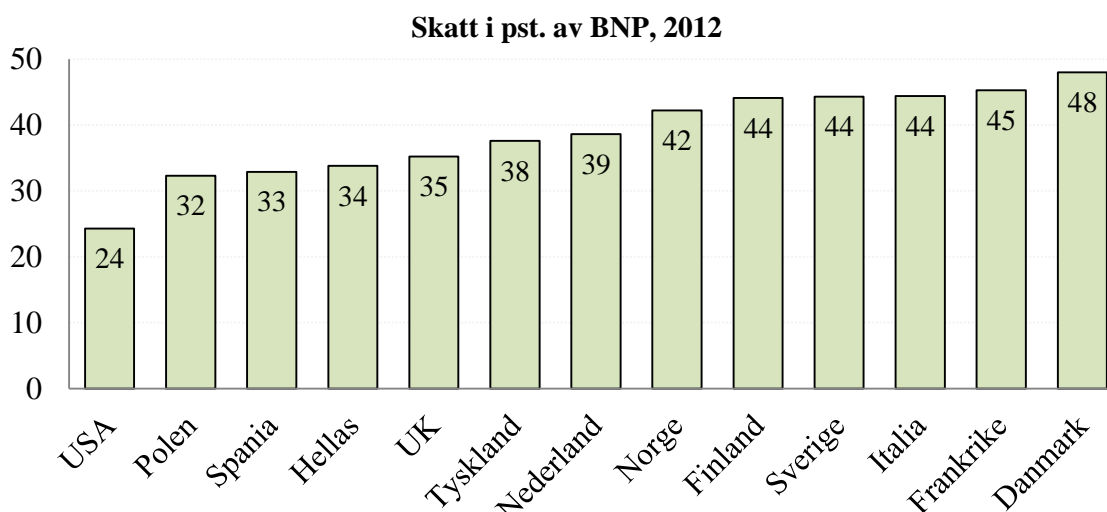
Landet hadde før finanskrisa bedre kontroll på statsfinansene enn Tyskland. Utviklingen er blitt annerledes siden 2008 da underskuddet i offentlige finanser økte betraktelig. Offentlige finanser snudde fra overskuddet på 0,5 pst. av BNP i 2008 til underskudd på 5,6 pst. av BNP i 2009. Dette ga lite rom for motkonjunkturiltak uten å heve skattene.

Kilde: OECD Economic Outlook nr. 94, desember 2013.

Gjennom underskuddene er offentlig bruttogjeld økt fra om lag 60 pst. av BNP i 2005 til nærmere 90 pst. i 2013. til 63 pst av BNP i 2012, på linje med Finland. Det er dermed betydelig avstand til de mest utpregede ”kriselandene” (Portugal, Irland, Italia, Hellas), som har en bruttogjeld større enn BNP.

Det samlede skattenivået er på gjennomsnittet i Europa, men klart høyere enn i USA.

Kilde: OECD, database for taxation * 2011-tall for Polen og Nederland

Vedlegg: Nederland: Et nytt LO med ny ledelse

Den hollandske landsorganisasjonen, FNV, har vært gjennom en lang, turbulent periode. Nå reiser det seg en ny organisasjon med flere men mindre forbund og en helt ny ledelse.

Det var debatten om pensjon i forbindelse med offentlig budsjettpolitikk som splittet FNV.

Splittelsen skjedde da forbundene i FNV ikke kom til enighet om pensjonsspørsmålet hvor FNV ledelsen hadde inngått en avtale med den konservative regjeringen om omfattende endringer i retning av en innskuddsbasert pensjon. Da saken ble behandlet ville de to største forbundene, som i praksis også hadde flertallet av medlemmene i ryggen, ha gjennomslag for sitt forslag en ytelsesbasert ordning. Flertallet av forbundene støttet derimot ikke forslaget. FNV sine vedtekter på dette tidspunktet sa at to forbund ikke kunne diktere utfallet i en sak selv om de representerte et flertall av medlemmene. Saken ble så betent at FNV i praksis ble oppløst og lederen ble kastet. Det ble i ettertid nedsatt et interimsstyre bestående av tre personer som skulle jobbe med å gjenopprette FNV i ny drakt.

FNV peker i dag på tidligere års forbundssammenslutninger som hovedårsaken til splittelsen. Noen få forbund hadde blitt så store og altomfattende at det på et tidspunkt ikke var mulig å unngå en slik konflikt. Som en løsning ble det inngått en avtale mellom FNV og alle de store forbundene i 2012 om å splitte opp forbundene i sektorer.

De små forbundene som mente de ikke var skyld i konflikten og som allerede representerte kun en sektor eller bransje fikk opprettholde sin autonomi som forbund, med fulle rettigheter i den nye FNV-strukturen. Det største forbundet i FNV er nå lærerforbundet. Totalt er det 8 forbund igjen. Resten er delt inn i en rekke forskjellige FNV-sektorer. Som for eksempel FNV-HORECA og FNV-Jernbane.

Kongressen vedtok omfattende organisatoriske endringer. For det første vil dette bli den siste kongressen som FNV avholder. Det øverste organet i FNV heter nå medlemsparlamentet. Det består av 100 medlemmer som alle er valgt av medlemmene i de forskjellige FNV-sektorene og fra de 8 forbundene. Medlemsparlamentet vil møtes en gang i måneden. De vedtar nytt handlingsprogram og velger ny ledelse hvert fjerde år, med unntak av lederen.

En annen vanskelig utfordring har vært situasjonen for de ansatte i FNV og forbundene som nå er oppdelt i sektorer. Det lyktes FNV kort tid før kongressen å komme frem til en avtale om lønns- og arbeidsvilkår.

Valg av ny leder ble også gjennomført på en helt ny måte. Det var to kandidater til ledervervet. Alle de 1.2 millioner medlemmene fikk brev i posten med en personlig kode for å kunne gå inn på internett og stemme på sin kandidat. I overkant av 222 000 medlemmer deltok i valget. Det var lederen av interimsstyret, Ton Heerts, som ble valgt med 62 prosent av stemmene (ca 138 000 stemmer). Ledelsen består av åtte personer. De syv øvrige medlemmene velges av medlemsparlamentet.

Et annet utgangspunkt som ble lagt til grunn for de organisatoriske endringene var at de store forbundssammenslutningene skapte for stor avstand til medlemmene. Det er derfor også lagt stor vekt på mest mulig desentralisering av ansvar, oppgaver og ressurser, men også noe sentralisering. Sentralt vil hovedansvaret for nasjonal og internasjonal politikk og økonomi ligge. Lokalt/regionalt skal det opprettes "fagbevegelsens hus" som skal samle og koordinere FNV-sektorene og forbundene. Formålet er å bygge en sterk tilstedeværelse og identitet nærmest mulig medlemmene.

Den nye organisasjonen heter nå FNV i bevegelse (FNV In Beweging). Alt som er gjort til nå er gjort på under ett år og alt er derfor heller ikke helt på plass. Fremdeles mangler det "fagbevegelsens hus" flere steder.

Arbeidsgiverne så først positivt på splittelsen av fagbevegelsen, men fant fort ut at deres eget eksistensgrunnlag var avhengig av en sterk fagbevegelse. Denne erkjennelsen førte til at arbeidsgiverne ved flere anledninger har kommet FNV i møte det siste året. Blant annet med et noe høyere lønnstillegg enn vanlig i fjor og inngåelsen av en ny trepartsavtale i år. For gjennomføringen av lønnsforhandlinger er det ventet få konsekvenser på grunn av den nye organiseringen. Dette skyldes at lønnsforhandlinger fra før har vært gjennomført på sektor nivå og FNV har kun hatt en koordinerende rolle.

Den 11. april 2013 ble det inngått en ny trepartsavtale. Avtalen stadfester behovet for å kutte det offentlige budsjettet med 15 milliarder Euro, men det påfølgende kuttforslaget på 4.3 milliarder Euro har blitt utsatt og vil bli behandlet først til høsten 2013.

Trepartsavtalen tar for seg mange områder. Lønnsfrys i offentlig sektor oppheves. Det skal opprettes arbeidsmøteplasser (Werkpleinen) lokalt hvor lokale myndigheter, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner kan møtes for å samarbeide om hvordan skape arbeidsplasser og hindre ubalanse i etterspørsel

etter arbeidskraft. Tilkallingsvakter i helse og omsorgssektoren skal bli forbudt. Strengere regler for bruk av vikarer og midlertidige ansatte og sterkere rettigheter til fast jobb for de som arbeider på slike kontrakter. Det vil bli foretatt enkelte endringer i oppsigelsesregler.

Et siste element er endringer i arbeidsledighetstrygden. I dag får man arbeidsledighetstrygd i tre år fra det offentlige. Fra 2016 til 2019 skal dette trappes ned til to år. Fra og med 2019 vil det tredje året med arbeidsledighetstrygd være en del av de tariffestede rettighetene. Mer likt det vi kjenner som arbeidsledighetskasser i den såkalte Ghent-systemet fra land som Sverige og Finland.